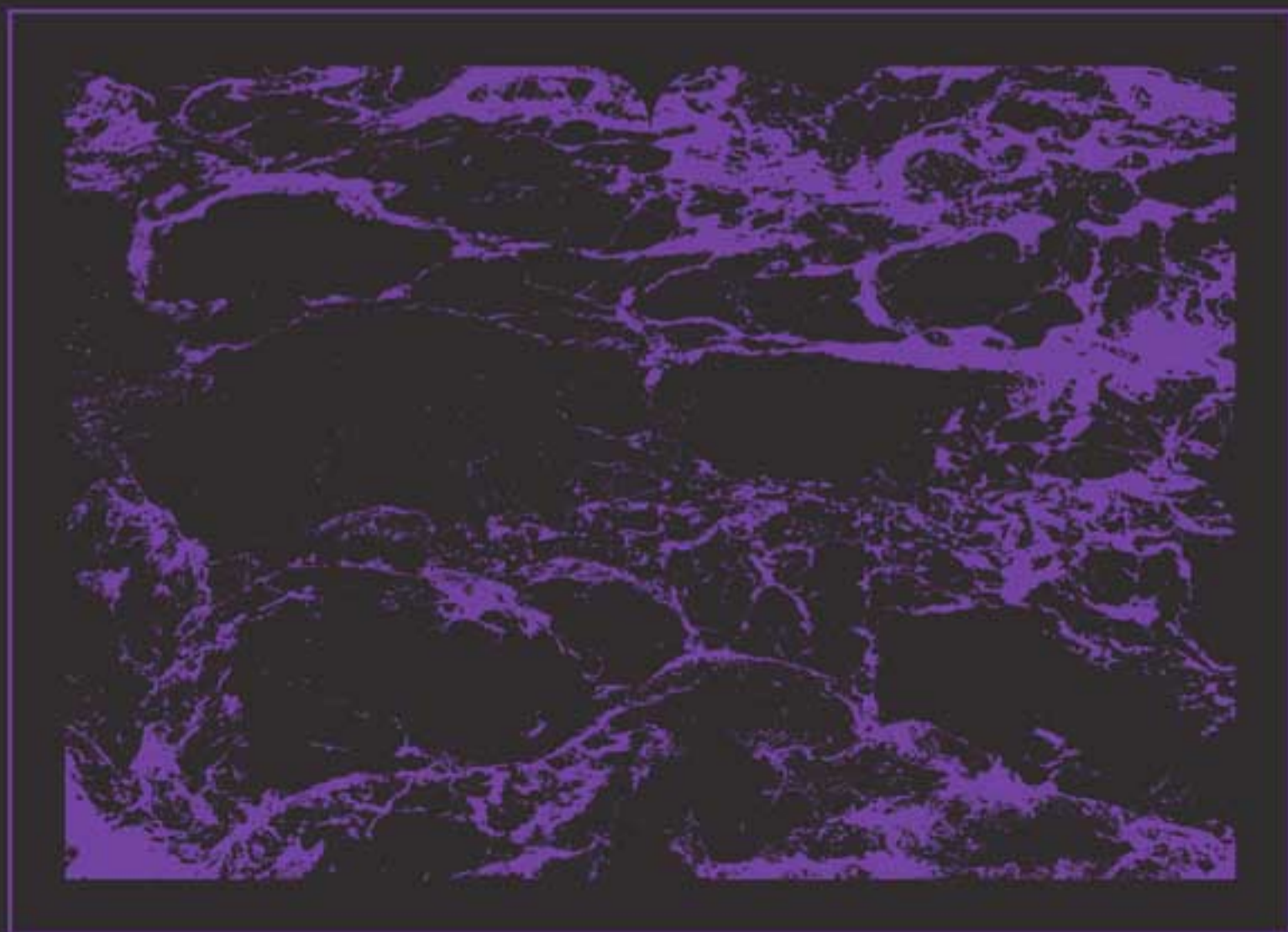
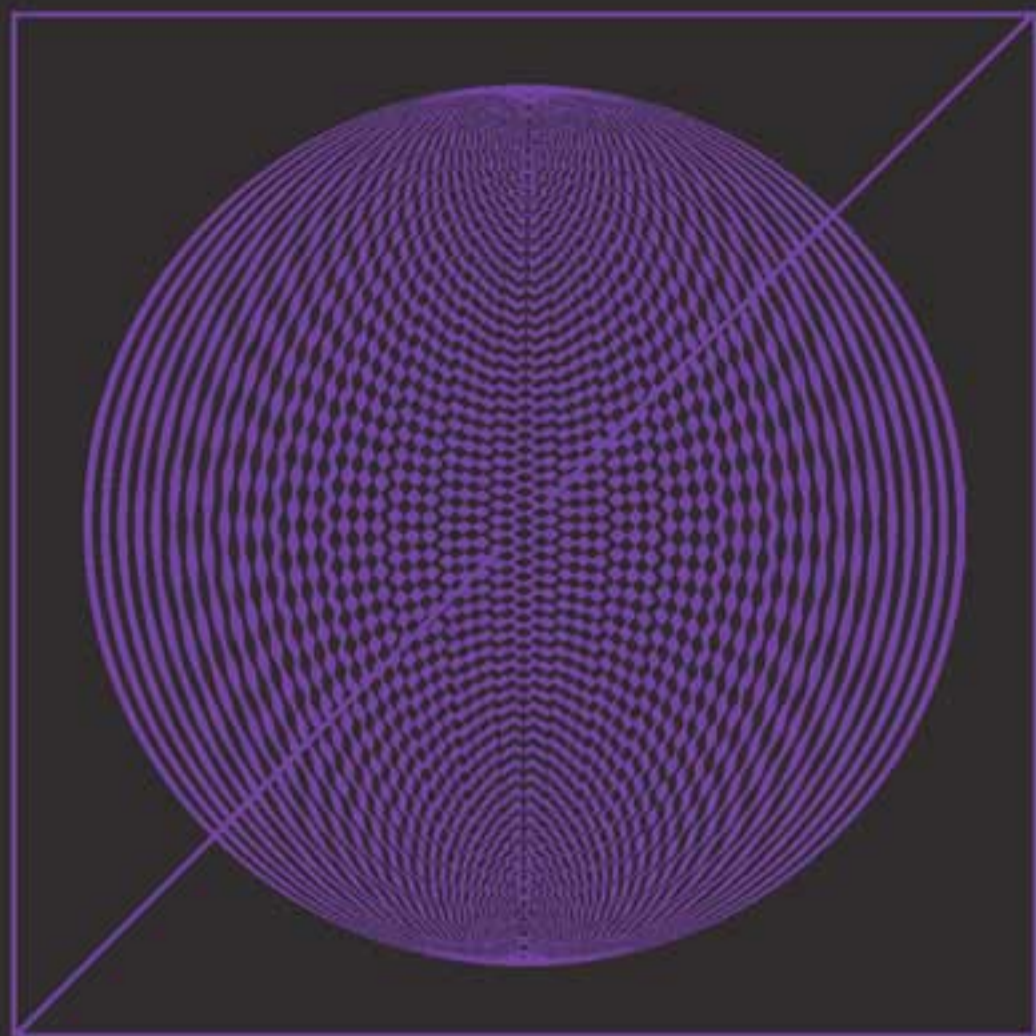

ØSTROV

PETER BALIKO

Østrov

Peter Balko

2019

Title: Østrov

ISBN 978-80-89973-24-8 (slovak edition)

Copyright © Peter Balko, MMXIX

Cover © Kristína Uhráková, MMXIX

Publisher © KK Bagala , MMXIX

First edition.

All rights reserved.

„Uzrel som roh zeme

i spenené piliere vln

prastarého medného mora

ochraňujúce brehy Østrova.“

Jakub Baza: Denník rozprávača

Prológ

1995

Tma má jednouchý príbeh: trvá, kým neotvoríš oči.

Hru na spitého slepca vymyslel apa, keď si dostal ovčie kiahne. Vriedky s červenkastými okrajmi ti vyrástli na celom tele i viečkach, v dôsledku čoho si na dva týždne oslepol. Apa rozmiestnil po dome farebné nitky so zvoncami, ktoré ťa doviedli na záhradu, do kuchyne alebo ku gramofónu. Obývačka znela ako C-mol, detská izba G-dur, kúpeľňa Fis a záchod ako Andante con moto z Beethovenovej Osudovej symfónie. Krátkodobú slepotu si využil na tréning zmyslov a končekmi prstov si skúmal povrch nábytku, kníh, cínových vojačikov alebo stromov. Aj keď kiahne pominuli, apa ťa z času na čas menoval spitým slepcom: zahalil ti tvár šatkou a povedal, že jestvujú veci, ktoré človek uvidí iba so zatvorenými očami.

Mal si deväť, apa štyridsaťšesť.

V dlaniach si prevracal sklenený predmet, nechťom nahmatal papierovú etiketu a nadšene si vykrikol: „Pivo!“

„Svetlé či tmavé?“ opýtal sa apa a potiahol si z cigarety. Priložil si si hrdlo fľaše k nosným dierkam, vťahol horkasto-medovú vôňu a dodal: „Tmavé.“

„Bravó, Tíško. Hrkni si!“ vyhrkol apa a rozstrapatil ti vlasy, ktoré s pribúdajúcimi rokmi zredli a ustúpili do rozľahlých kútov. Zato apove vlasiská boli po skalnom vodopáde Šomoška druhým najpozoruhodnejším úkazom v Cerovej vrchovine. Pritom si ich nikdy

nečesal ani neumýval šampónom; na svitaní preliezol plot chráneného lesoparku, skočil nahý do ľadového Chočského jazera, ručal ako brav a nadával strážnikovi Mókošovi do kuriev. Keď bol šťastný, mal na hlave bujarú sivú hrivu, ktorá sa počas jeho depresíí premenila na splasnuté vlhké chaluhy. Všetko, čo apa nosil vo svojej prastarej duši, vyjadroval vlasmi. A písaním. Vždy hovoril, že jeho slová potrebujú vzduch, aby si správne posadali do viet, preto pracoval výhrade na záhrade. Ak pršalo či snežilo, rozložil nad širokým dubovým stolom kovovú konštrukciu a prekryl ju celtovinou. Raz neodtiahol prsty od klávesov písacieho stroja celých päť dní; potom odpadol na dehydratáciu a po prebudení pokračoval v písaní.

Chlipol si si z piva, zatiaľ čo apa spozoroval na príjazdovej ceste ženu a priložil si na pery ukazovák. Ťahala za sebou kufor s kolieskami zabárajúcimi sa do blata; pery mala pokryté čučoriedkovým rúžom a prikrátke tigrované šaty sa jej lepili na mäkké telo. Podišla k apovi, uštipla ho do líca a nechápavo pozrela na tvoju tvár ukrytú pod šatkou. Apa ti pobavene uchopil ruku a položil ju na ženin prsník. Najskôr si ho pohladil a prsty jemne ponoril do hmoty pripomínajúcej vrecúško s pieskom. Potme si skúmal databázu vecí, ktoré si počas života zvieral v dlani. Prsník, obostretý mýtickou aurou, si zatlačil ešte silnejšie a nahmatal hrudný kôš. Žena zvyškla, apa vyprskol od smiechu a spadol zo stoličky. Stiahol si si šatku z hlavy a pred sebou uzrel nalíčenú ženskú tvár; usmiala sa a nežne odtiahla tvoju dľaň od svojho prsníka so slovami: „Čau, ja som Maru.“

Apa sa pozviechal zo zeme, chytil tvoju tvár do obrovských dlaní a pobozkal ťa na čelo. Otočil sa k Maru a začal ju durit' do spálne ako baran; na prahu sa otočil a skríkol: „Správna odpoveď bola cecky!“

Stratili sa v dome s modrou omietkou a ty si osamel na záhrade.

V teplom podvečernom vzduchu sa miešali vône dubového dreva, sopečných pohorí a dohárajúcich cigariet. Toto bol tvoj svet: šíra zem pokrytá listnatými lesmi, vyhasnutými sopkami a planinami; o päť kilometrov na severovýchod dom suseda Almdudlera a prepادلiská ukryté pod machovým slojom, chátrajúca sklárska fabrika, záhradné chajdy,

zhrdzavené vozidlá nesmelých milencov a v diaľke pás dymu plaziaci sa z komína kostola v Gemerských Dechtároch. Na západe ležal Veterný les s vykúkajúcou špičkou pohoria Ragáč, za ním strašidelná Kostná dolina, Oremov skalný previs a vrcholky satelitov v Hajnáčke. Pootočil si hlavu na juh a uzrel Starú horu, jabloňové sady, kýptiky Dubna a Šťavice, hraničnú líniu i trblietavý štít Petőfiho zimného kaštieľa v Szilaspogony.

Hlavy slnečníc sa kývali vo vetre a odrátavali čas, keď horizont prerastie slnko a krajinou sa preženie noc; teploty klesnú k nule a z útrobov lesa sa vykradnú bludičky. Podľa apu majú drobné, takmer neviditeľné oči a veľké svetielkujúce uši, aby počuli každý rozhovor, šepot i tlkot srdca. Živia sa ľudským hlasom a najradšej zo všetkého majú spev. A malé zvedavé deti. Nechajú ich blúdiť v trňovom labyrinte a potom, na pokraji smrti, ich nútia spievať. Keď sa do sýtosti nažerú, utopia ich v jazere. Duše utonutých obetí si priviažu na reťaz a postupne ich premenia na bludičky. Apa prisahal, že ich vída už od detstva: pozorovali ho cestou do školy aj na dovolenke s naďmamou a naďapom pri Baltickom mori. Keď sa stal rešpektovaným spisovateľom, sprevádzali ho na každom kroku a prehlbovali jeho paranoju.

Z modrého domu si začul Marin ston a čelo posteľe búšiace do steny s krucifixom. Tieto zvuky si dôverne poznal, pretože do vášho domu z času na čas prichádzali ženy snívajúce o tom, že sa stanú múzou Jakuba Bazu. Kedysi sa sem hífne zliezali novinári túžiaci po exkluzívnom rozhovore, no apa im zväčša vynadal alebo na nich strieľal z kuše. Jediná, ktorej kedy poskytol interview, bola literárna kritička Svetlana Savojská; SS, ako ju apa prezýval. Dôstojná, odetá v čiernom a voňajúca smútkom. Apa jej nikdy nedával návrhy, hoci bola krásna a milovala jeho prácu. Za dverami kuchyne sa do rána zhovárali, smiali a fajčili, potom ju spitý apa odviezol autom do Rimavskej Soboty a naložil na vlak. To bol celý on: pre niekoho najosobitnejšia postava modernej slovenskej literatúry, pre iných odľud a falošný prorok, ktorý sa pred svetom utiahol do hlbín Cerovej vrchoviny.

Pre teba to bol jednoducho apa.

Prešiel si okolo starého orechu, ktorého ťahavé korene tlačili na základy domu a narúšali jeho vratkú statiku. Apa ho chcel mnohokrát vyťat', no zakaždým pred ním znehybnel s pílkou v ruke a zaslezenými očami. Pohladil si dubový stôl a spamäti spočítal každú ryhu, ktorú apa v návale nepríčetnosti vytesal do unaveného dreva. Preplnený hlinený popolník, fľaša hruškovice a bledomodrý písací stroj Torpedo, ktorý apa dostal od naďapu na pätnáste narodeniny. Prvú noc ho pokrstil vlastnou krvou a napísal na ňom prvú poviedku v živote. Odvtedy sa každý apov text zhmotnil vďaka tejto štvorradovej mašinke s vyblednutými klávesmi. Vedľa ležala kôpka popísaných listov; začítal sa do nich, no kód ukrytý v spleti slov, čarbaníc, poznámok a symbolov si nedokázal dešifrovať. Koľko času apa presedel na tomto mieste? Koľko miliónov slov vypudil zo svojho vnútra, zatiaľ čo tebe sa ušlo iba ticho? A je to vôbec možné – byť v jedinom momente odovzdaný písaniu i svojim najbližším?

Na ceste kľukatiacej sa z Veterného lesa si uvidel béžový wartburg. Prerezával ospalú krajinu a zanechával za sebou chvostík zvíreného prachu, prešiel cez kamenný most vyrastajúci nad Bledým potokom a spomalil. Spozoroval si šoféra, vzrastom pripomínajúceho dieťa alebo trpaslíka. Nad ozrutným volantom, ktorý zvieral tučnými ručičkami, vyčnieval klobúk vsadený do čela. Vtom si uzrel jeho oči: drobné a neľudské. Chcel si od nich odvrátiť pohľad a privolať apu, no nedokázal si sa pohnúť, akoby ťa zvierala neviditeľná laba. Z diaľky k tebe doľahli zvuky obrovských vln narážajúcich do sopečného pobrežia a do nosa ti udrel pach medi. Rachot príboja prichádzal zo všetkých strán a premieňal Cerovú vrchovinu na izolovaný ostrov. Pocítil si ostrú bolesť a na vnútornej strane tvojho predlaktia sa zjavil vypálený symbol:

Wartburg prefrčal okolo domu.

Zosypal si sa na kolená a príboj utíchol. Po popálenine na predlaktí neostala ani stopa. Keď sa auto s pekelným mužíčkom stratilo vo zvírenom prachu, na záhradu prenikol Marin živelný výkrik. Na prahu dverí sa zjavil spotený apa a zapálil si cigaretu.

Rozstrapatil ti vlasy, uvelebil sa na stoličke a do písacieho stroja vložil čistý list papiera.

„Ty sviniar, okamžite sa do mňa vráť!“ ozval sa z domu Marin krik.

„Ak sa nevieš urobiť sama, tak choď domov!“ zakričal apa a žmurkol na teba. Priložil prsty ku klávesom a zatvoril oči. Vedel si, že v tejto polohe zotrvá minútu – prikyvujúc hlavou s nastroženými ušami, akoby prijímal rozkazy od neviditeľnej bytosti.

Potom začal písať.

I.

Prvá veta Tichomíra Bazu

2019

Vstúpil si do jaskyne.

V rohu sa krčil prízrak pohrúžený do písania. Mal vyškľbané vlasy, dlhú sivú bradu a vychudnuté telo pokryté mokvajúcimi ranami. Pootočil k tebe svoju vpadnutú tvár a otvoril ústa, z ktorých vyleteli čierne motýle.

„Apa!“ vykrikol si a strhol sa zo spánku.

Pretriel si si horúce čelo a nahmatal pyžamové nohavice nasiaknuté teplým močom. V podkrovnom byte na Vajnorskej ulici č. 13 panovalo nočné ticho, ktoré už čoskoro prekryjú ruchy rannej Bratislava: škripajúce električky, kaviarne, trhy i pani s purpurovými vlasmi venčiaca vyžly, ktoré si vždy uľavia pred tvojím vchodom. Ale zatiaľ, v pokojnom prítmí garsónky, ktorú už desať rokov nazývaš domovom, bolo všetko na svojom mieste.

Vyzliekol si sa donaha a pyžamo s obliečkou opral v umývadle. Mokré kusy látky si zavesil na špagát natiahnutý v obývačke, ktorá bola zároveň spálňou, pracovňou, kuchyňou i hosťovskou izbou, hoci tvojimi jedinými návštevníkmi boli od puberty iba nočné mory. Opláchol si si tvár a zahľadel sa v zrkadle na strhaného muža s

trojcentimetrovou jazvou na čele v tvare polmesiaca. Pôsobil povedome, no pripomínal skôr poštára alebo predavača v trafike – kohosi, kto celý život krúžil po obvode tvojho intímneho priestoru, ale nikdy do neho nevstúpil. Vystrúhal si neprirodzenú grimasu a oslavne zvolal: „Všetko najlepšie k tridsiatim tretím narodeninám, Tichomír!“

Takmer nikto ti nezablahoželal. Ani pouličný akordeonista s repertoárom seniorských šlágrův, ktorého si míňal v podchode na Zochovej ulici cestou do redakcie a zakaždým mu hodil eurovú mincu. Ani šéfredaktor Viktor Borbély, ktorý premenil kedysi mienkotvorný denník na bulvárnu stoku a volal ťa Zdeno alebo Milan, pretože tvojou kultúrnou rubrikou neskrývane pohrdal. Ani bezmenný technik, ktorý ťa z neznámych dôvodův nenávidel a dával si pekelne načas, keď si ho požiadal o nový toner do tlačiarne alebo preinštalovanie Windowsu. Ani Ludvik, športový komentátor a jediný človek, ktorý by si tvoju zdvorilosť mohol pomýliť s priateľstvom; zastavil sa pri tvojom stole cestou z veľkej potreby, v ruke zvieral lifestylový magazín a spustil monológ o tej svini, ktorá ho pred rokom opustila, zobrala andulky a odsťahovala sa za islandským inštruktorom potápania menom Terje; potom skĺzol pohľadom po pozadí úzkostlivej recepčnej Silvie, naklonil sa k tebe a koketne pošepol: „Dnes ovuluje.“

Výťahové dvere v poslednej chvíli zastavila ženská ruka a dovnútra sa nasúkala Lena, politická korešpondentka pre Blízky východ. Výťah sa pohol, interiér vyplnilo trápne ticho a ty si kútikom oka pozoroval Lenin nový účes. Keď sa hánky vašich dlaní na stotinu sekundy stretli, neovládol si sa a pozval ju na víno. „Nie.“ odpovedala pohotovo, ukázala ti snubný prsteň a rozpačito dodala: „Všetko najlepšie k narodeninám, Ticho.“

V Krčme u Kálmána si si doprial najodpornejšiu kávu v Bratislave a kúpil si v nonstope akciový koňak deluxe a v schránke objavil dopis, v ktorom ťa pozývali na besedu v Žiari nad Hronom. Keď sa darí, tak sa darí. V nečakane dobrej nálade si sa posadil za červený písací stroj Sherwood B-50 a cítil, že dnes konečne prelomíš kľatbu autorského bloku. Od vydania tvojho debutu, zbierky poviedok Steblá trávy, uplynulo osem rokov. Literárne zjavenie sa síce nekonalo, no kritika ťa označila za talentovaného plagiátora

magicko-realistických postupov a zručného rozprávača, ktorého vývoj sa oplatí aspoň letmo sledovať. Titul si v kníhkupectvách vyslúžil umiestnenie v nešťastnej sekcii „Niečo pre náročných“ a knižný popularizátor Dado Nagy ho v rozhlasovej relácii dokonca zaradil do desiatky najlepších slovenských kníh roka, odkiaľ ho po vlne pobúrených reakcií poslucháčok vytlačilo pokračovanie kuchárskeho eposu Magdina čarovná vareška.

S pribúdajúcimi rokmi si čoraz páľčivejšie pociťoval návaly beznádeje, ktoré so sebou prinášala vidina druhej knihy. Absolvoval si trojmesačný štipendijný pobyt v Krakove, počas ktorého si sa spíjal zo zubrovky, civel na popraskaný plafón vo svojej kutici a robil terapeuta maďarským básnikom. Keďže si nenačarbal ani vetu, musel si Literárnemu informačnému centru potupne vrátiť štipendium. Nepomohla ani intervencia tvojho vydavateľa, ktorý prepadol zúfalej nádeji, že by na tebe mohol konečne zarobiť.

Pravidelnými telefonátmi ťa spočiatku motivoval, potom citovo vydieral a nakoniec psychicky deptal. Poštou ti posielal inšpiratívne, čitateľsky úspešné detektívky i falošné listy nadšených čitateľiek. Váš spor vyvrcholil vo chvíli, keď si mu oznámil, že pre neho už nikdy nič nenapíšeš. Vydavateľ ťa preklial a zaprisahal sa, že ťa bude až do smrti vláčiť na nehonorané besedy v regiónoch. Ty si mu zaželal nízku predajnosť a chorú prostatu. Odvtedy ste spolu neprehovorili.

Odpil si si z koňaku, zatvoril oči a vrátil sa do okamihov, ktoré sa navliekali na tvoju životnú niť ako farebné koráliky: zachytávať na jazyku popol z vyhasnutých sopiek; pozorovať tváre vyškierajúcich sa detí na základnej škole vo Filľakove, ktoré ti nadávajú do potratov; čítať pod perinou Dvadsaťtisíc míľ pod morom; prvýkrát sa dotýkať vlastnej knihy; prežiť svoj život s apom, ktorý ťa uprostred noci ťahá z postele, aby ti mohol prečítať vetu, s ktorou je konečne spokojný. Prehrabával si sa masovým hrobom spomienok a snažil sa poskladať úlomky kostí, tváří, fragmentov a udalostí do pôvodnej podoby. Zrekonštruovať svoju časovú mapu a klásť správne otázky: čo sa udialo za posledných tridsaťtri rokov?

Ulica za oknom utíchla a hviezdne nebo znehybnelo v polnočnom kčí. Priložil si prsty ku

klávesom písacieho stroja a pocítil pokoj, pretože si vedel, že teraz môžeš všetko napraviť. Hnev, frustrácia i prázdnota sa vzápätí javili mäkké a tváre, čakajúce na to, aby si z nich vymodeloval niečo iné a lepšie. Stačí jediné – napísať dobrú prvú vetu.

História ľudstva je plná postáv, ktoré uctievali kult prvej vety. Podľa testamentu sumerského kráľa Sargona I. musela každá písomnosť v Akkadskej ríši začínať krásnou vetou, inak previnilému autorovi vyrezali jazyk a ponechali ho v púšti napospas hrozivému bohovi Mardukovi. Chimalpopoca, obávaný aztécky panovník prezývaný Syn Jupitera, si nechal po nociach predčítať prvé vety zo svojich obľúbených eposov, ktoré mu odomykali brány do snových krajín s mramorovými mostami a úzkymi uličkami vinúcimi sa medzi prastarými katedrálami a alejami stromov s atramentovými listami. Antickí učitelia verili, že prvá veta má nielen estetickú, ale aj mravnú funkciu – dokáže totiž v človeku vzbudiť potrebu konať dobro. Prepojenie lingvistiky a morálky skúmal aj filozof Ludwig Wittgenstein v posmrtno publikovanej štúdií Fenomenológia prvej vety. Mária Terézia, otec haiku Macuo Bašo či indický duchovný Pattabhi Jois boli stúpecami učenia, podľa ktorého všetky literárne diela i samotný zmysel ľudskej existencie vyrastajú z hlbokých koreňov prvej vety. Švédka poetka a salónna alchymistka Alwa S.

Frölingová založila v 60. rokoch 20. storočia militantnú jazykovednú sektu Deti prvej vety, ktorej členovia sa vlámali do domácností, knižníc a kostolov, vytrhali alebo popreškrtávali strany vo všetkých knihách a ponechali len prvé vety. Portugalský spisovateľ José Saramago si na pobreží ostrova Lanzarote 15. júna 2010, tri dni pred svojou pokojnou smrťou, zapísal do denníka: „Snívalo sa mi, že celú noc píšem v horúčkovitom záchvate múzy, no keď si prečítam výsledok svojej úmornej práce, nájdem všetky stránky prázdne. Ó Pane, všetko, čo som kedy napísal, by som bez mihnutia oka vymenil za jednu dokonalú prvú vetu.“

Celý svoj život si podriadil tvorbe: rutinnú osemhodinovú prácu, anonymitu, striedmosť, absenciu rodiny, priateľov, milieniek, domácich zvierat i slasť; s výnimkou alkoholu. Všetko, čím si sa obklopil, bolo pominuteľné. Ani v podkrovnom byte na Vajnorskej ulici č. 13 nebolo nič, čo by lahodilo zmyslom, vrátane teba samotného. Nič, čo by sa dalo

milovať, nenávidieť, vlastniť. Nič, čo by zavádzalo či vytrčalo. Nič, čo by malo aspoň nepatrný dôvod k životu alebo smrti. Do minúty by si si pobalil šaty, knihy a písací stroj, polial parkety a nábytok benzínom, a pozoroval telo plameňa ako premieňa veci na niečo zmysluplné – na popol. Napriek dokonalej askéze si od svojho debutu nenapísal jedinú stránku, ktorú by si razom nešmaril do koša alebo nespálil v dreze. Každé naklepané slovo ti pripadalo vágne, vetné konštrukcie ťarbavé, príbehy neoriginálne a charaktery zahanbujúco neživé. Zasnúval si svoju existenciu písaniu, no v skutočnosti si nepísal; zotrúval si v umelom autorskom spánku, odrezaný od prísunu inšpirácie, ponechaný napospas samote a koňaku. Nikto ťa nepozná, pretože jestvuješ iba v textoch, ktoré si ešte nenapísal. Akoby sa všetky tvoje dni, spomienky, činnosti, sny a nočné mory zliali do jediného bodu – do čakania na vlastný príbeh.

Modrý dom v Cerovej vrchovine bol tak preplnený príbehmi, až mu začali pukáť múry. „Každý predmet má svoj zmysel, len ho treba nájsť,“ hovoril apa a rozrážal koridory v mori harabúrd a starých rároh. Mal si pocit, že sa dusíš a iba čakáš, kedy ťa vlny odpadu naveky zavalia. Tvoj svet už nepatrí tebe, ale veciam; váľali sa všade, no najčastejšie tam, kde najväčšmi zavádzali; od spráchnivených skríň, jeleních parohov, roztočmi prelezených matracov, starých fotografií, ohyzdných keramických bábok, zhrdzavených trombónov, deravých džbánov, vysočizných komínov kníh, spevníkov či herbárov až po zatúlané psy, pavúky, hady, všadeprítomné mravce a zranené vtáčiky. Apa miloval svoj mikrokozmos, v ktorom sa na hodiny stratil, vynoril sa v inej miestnosti s nepríčetným úsmevom a utekal písať na záhradu. Keď mal zlý deň, utiahol sa do Veterného lesa a vrátil sa až za súmraku s riečnym kameňom, nefunkčnou mínou alebo prašivým kocúrom.

Apa sa obklopoval všetkým živým; okrem ľudí.

Ani ticho nemalo v Cerovej vrchovine svoje miesto: šumenie lesa, vytie vlkov, bubnovanie dažďa, vŕzganie tráv, hučanie generátora, šepot stien či ženské vzdychy. Aj apove činnosti – chôdza, pľutie, dýchanie, pukanie kĺbov, preglganie, mľaskanie, chechtanie alebo stonanie – boli neznesiteľne hlučné. Iba pri melódii klávesov písacieho

stroja ťa prepadol úžasný pocit, že si najšťastnejšie dieťa na Gemerí a apa je ten najväčší frajer zo všetkých.

Mal tridsaťtri rokov, keď napísal Tichý dom, o ktorom literárny teoretik Anton Sebechlebský vo svojej štúdii Tajomné dvere Jakuba Bazu napísal: „V druhej polovici 20. storočia sme sa v slovenskom kontexte nestretli s tak komplexným, jazykovo koncentrovaným a ušľachtilosťou ducha nasýteným manifestom, aký nám predložil autor v triptychu Tichý dom. Táto skutočnosť je o to delikátnejšia, že jeho tvorcom je mladý, tridsaťtiročný človek oplývajúci pozoruhodným duchovným a lyrickým vnútorným svetom. Sila jeho slov pritom tkvie v zdanlivej nenápadnosti, štylistické majstrovstvo v čistote a veľkosť v miniatúrach. Acta est fabula: svet literárnokritickej obce ma možno vyženie nahého do treskúcej zimy, ale ak jestvoval v slovenskom prozaickom priestore niekto, komu patrí miesto po boku veľikánov Milana Kunderu, Pétera Nádasu a Wiesława Myśliwského, je to práve Jakub Baza.“

Úvodný diel Tichého domu s podtitulom Prvý pohyb srdca vyšiel v roku 1982, v polročných periódach nasledovala Pustá zem a Dejiny zabúdania v dvanástich kapitolách. Dielo vyvolalo mimoriadny ohlas v laickej i odbornej verejnosti a pritiaхло pozornosť cenzorských orgánov Ústredného výboru KSČ, ktoré by bez naďapovho vysokého postavenia v straníckej hierarchii poslali román do trezoru. Tichý dom katapultoval apu medzi literárnu smotánku, zabezpečil mu miesto v učebných osnovách i prílev nových mileniak, z ktorých sa stali tvoje opatrovatelky, sestry a matky. Kompletne trojzväzkové dielo sa dočkalo siedmich reedícií, naposledy v roku 2009 v edícii Zlatý fond slovenskej literatúry s predslovmi Svetlany Savojskej a Kornela Földváriho.

O rok na to apa bez stopy zmizol.

Cez pootvorené okno prenikol do bytu chladný vietor a zhodil z police knihu. Odpil si si z koňaku a vstal od písacieho stroja, v ktorom ostal prázdny list papiera, a zodvihol zo zeme tisícvesto-stranový Tichý dom. Pohládil si čiernu koženú väzbu, nalistoval úvodnú kapitolu a potichu prečítal prvú vetu: „Človek má jednoduchý život: narodí sa a umrie.“

Jeden dom, desiatky rokov, postáv, dejinných turbulencií či dejových zvrátov, stovky činov, sklamaní, precitnutí i zázrakov, tisícky viet a milióny symbolov, ale ani zmienka o prchavej láske, ktorá by sa z času na čas vynorila na priamke otec-syn; akoby si nikdy nebol, nielen v knihe, ale ani v architektúre apovho sveta. Jediné spojenie s Tichým domom predstavovalo tvoje meno – Tichomír Baza, postava bez príbehu.

Je vari toto prvá veta tvojho života?

Razom si v dlani nedržal list papiera, ale apov holý krk. Zatlačil si prsty do tkaniva a pocítil krehkosť ľudského tela; systém chrupaviek, väzív a kĺbov zapraskal, hrtanová príklopka sa stiahla a odrezala priedušnicu od prísunu vzduchu. Okysličená krv sa nedostaví do ľavej srdcovej komory ani aorty a malý aj veľký krvný obeh skolabujú. Prvé si to odnesú zmysly, potom reč a nakoniec pamäť: organizmus zabudne na vlastné telo.

Žiarovka na strope zablikala a tlak povolil; bruškom prsta si sklzol po hrane papiera a pokožku preťal čistý rez. Kvapka krvi sa plazila po bielej ploche, križovala vety, plávala vzduchom a rozbila sa na špičke tvojej topánky.

Apa je mŕtvy, prebehlo ti hlavou, zabil si ho.

II.

Pod hladinou

1997

Byť niekým iným.

Keď si čítal, bol si ktokoľvek, kdekoľvek, kedykoľvek. Tehlové steny boli pohyblivými valmi priezračnej vody. Ťažká perina, pod ktorou si sa ukrýval, sa zmenila na spenený reťazec vln. Buková podlaha bola nestále piesočné dno, do ktorého sa zavrtávali morské uhorky, garnely i fúzonôžky. Huňatý koberec bol vlniacim sa stĺporadím rias; písací stôl, stolička a skriňa pestrofarebnými koralovými útesmi obývanými lastúrnikmi, ježovkami a hviezdovkami. Mesiac v splne sa ako pražiaci slnečný kotúč predieral cez nepriepustnú modrastú hladinu. Lesy, kopce, doliny a planiny sa premenili na členitý reliéf pobrežia Orientu, nad ktorým stúpala tajomný opar soli, rybaciny a korenia. Detská izba bola nekonečným morom a ty profesorom Parížskeho múzea Pierrom Aronnaxom, verným sluhom Conseilom i lovcem veľrýb Nedom Landom.

Plavil si sa na fregate šírim morom, sledoval vráskavce a počúval legendy o fascinujúcich tvoroch žijúcich na morskom dne: kilometrové červy so semišovou ametystovou kožou, kolónie mäsožravých vláknoviek, trojhľavé medúzy, podvodný muflón s krídlami či morské kravy s parožím z ružového mramoru. Potom si spozoroval monštrum, o ktorom sa zdráhali hovoriť aj tí najošľahanejší moreplavci: napoly veľryba, napoly plaz, telo vo

veľkosti Hnúšte, papuľa páchnuca nestrávenými pirátskymi loďami, ozubená chrbtová plutva, dvojica čiernych očí na hlave a tretie s horiacou zreničkou na hrudi. Vystrelil si z harpúny, no šíp sa odrazil od panciera príšery, ktorá roztvorila čeluste a zahryzla sa do lodnej provy. Spadol si do ľadovej vody a kmital rukami, mýtický tvor vydal prenikavý zvuk pripomínajúci sirénu a celý jeho trup začal svetielkovať. Než sa stratil v hĺbinách, uzrel si jeho plamenné oko.

Svetlom baterky si prechádzal po riadkoch knihy Dvadsaťtisíc míľ pod morom a lapal pod dychu. Tvoje telo sa odovzdávalo prúdom, keď si natrafil na chrbát podmorskej obludy, ktorý bol v skutočnosti ponorkou Nautilus vedenou tajomným kapitánom Nemom. Stal si sa súčasťou posádky, nebezpečnej expedície i príbehu, ktorý sa pred tebou roztváral ako motýlia kukla. Poznal si ho naspamäť, no zakaždým ťa pohltil i prekvapil, pozbavil telesnosti a preniesol pod hladinu priestoru i času. Už si nebol desaťročným Tichomírom Bazom – bol si všetkým, o čom si kedy sníval.

Spoza stien ponorky si začul apove kroky. Podmorské hlbiny si zaklapol, knihu ukryl pod posteľ a zhasol baterku. Počúval si našľapávanie chodidiel a vyhodnocoval ich trajektóriu. Bol si v tom dobrý, pretože určovanie apovej polohy na základe sluchu bolo v istým momentoch kľúčové. Často totiž nemal rád, keď si sa zdržiaval v jeho bezprostrednej blízkosti. Súviselo to s jeho morbidným vnímaním otcovsko-synovského vzťahu i špecifickými tvorivými metódami. Apove písanie bolo posvätné, situované do centrálnej polohy slnka, okolo ktorého poslušne krúžili všetky fragmenty vášho spoločného života. V záujme zachovania harmonickej konštelácie ste preto museli žiť v dome bez toho, aby ste si skrížili trajektórie, nedajbože sa stretli. Nestačilo iba správne lokalizovať pozíciu, ale aj predvídať – sifyfovská úloha, pretože jediným kľúčom k apovej čitateľnosti bola jeho nečitateľnosť.

Pozoroval si ho pri banálnych i krízových situáciách, dekodoval príčiny jeho konania a formou pokus-omyl vytyčoval hranice spoločnej koexistencie. Musel si detailne poznať priestor, čo bolo vzhľadom na množinu miestností, schodov, prahov, skrytých zákutí a

harabúrd takmer nemožné, no už po pár mesiacoch si sa dokázal poslepiacky pohybovať v interiéroch i exteriéroch. Náročnejšie to bolo s predvídaním apovho psychického rozpoloženia, ktoré sa pohybovalo od hystérie, prívetivosti, apatie, depresie, mánie až po agóniu. Na každom kroku si zakopával o zárodok potenciálneho konfliktu, ktorý mohol prerásť do drámy, frašky i hororu. Niekoľkoročný tréning ťa premenil na majstra, ktorý dokázal predvídať nepredvídateľné, vidieť neviditeľné a pamätať si nezapamätateľné, čím si hladko tvaroval pokojný chod domácnosti.

Preto si vedel, že apa prešiel zo záhrady do kuchyne, tam si vypil, obišiel schodisko a zakopol o škatuľu s keramickými soškami, zahrešil a vykročil po chodbe k dverám tvojej izby. Bol bosý, zlostný a opitý, no nedokázal si určiť, či z vína alebo domácej. Dvere sa rozleteli, pánty zavízzgali a miestnosť sa zaliala ostrým svetlom. Apa sa týčil do výšky ako hora vysychajúcich šliach, oči vodnaté, v rukách fľaša hruškovice a zdrap papiera. Strhol z teba perinu, schmatol ťa pod krkom a vytiahol z postele. Nohami si bezmocne kmital nad zemou a snažil sa vymaniť z jeho zovretia. Pozrel si mu do očí – nepulzoval v ich hnev, ale tiché sklamanie. Začul si svoj spomaľujúci sa tep a na stehnách pocítil teplý moč. Apa zvrieskol a šmaril ťa na podlahu. Pretrel si zaslzené oči, odpil si z hruškovice a začal čítať zdrap papiera:

„Žijú medzi nami. Uprostred studenej noci som za oknom uvidel modré svetlo. Vyšiel som na záhradu a vošiel do Veterného lesa. Kráčal som za svetlom, ktoré každú chvíľu zmizlo a potom sa opäť objavilo na inom mieste. Blúdil som medzi stromami celé hodiny. Nedokázal som nájsť sever, náš dom ani chalupu suseda Almdudlera. Stratil som sa v labyrinte. Vyšplhal som sa po strmom svahu a našiel som močiar, ktorý som nikdy predtým nevidel. Jeho hladina bublala a vypúšťala žltú paru. Vzadu stála jaskyňa, vyzerala ako otvorená tlama leva. Potom sa z močiara vynorila zvláštna bytosť. Mala klzkú modrozelenú pokožku, dlhý a tenký krk, veľké biele oči bez viečok, žiadny nos a namiesto pier dve slizké červené blany. Vystrčila spod hladiny prst, ktorý svietil ako slnko. Všimol som si, že z močiara vykúkalo ďalších šesť rovnakých bytostí. Všetky pozerali priamo na mňa. Nemal som strach, bol som doma. Natiahol som ruku a dotkol sa

slnka. Ráno som sa prebudil vo svojej posteli. Pri umývaní zubov som sa zahľadel do zrkadla. Pocítil som strach aj šťastie. Moja tvár už nebola moja tvár. Mal som klzkú modrozelenú pokožku, chýbal mi nos a namiesto pier som mal slizké blany. Žijem medzi vami...“

Apa dočítal a ľogol si z domácej. Hladil si si stiahnuté hrdlo, no bolesť neustupovala. Text patril tebe – domáca úloha so zadáním „denníkový zápis“. Spočiatku si chcel opísať každodennú rutinu vo vašej domácnosti, no zakaždým sa z toho vykľul nepublikovateľný text, ktorý prinajlepšom vrhal na apu psychopatické svetlo a teba staval do polohy poľutovaniahodného šteňaťa. Navyše, nebolo by to autentické, pretože apa napriek svojej povahe – alebo vďaka nej – vnášal do vašich dní neriadený chaos, ktorý vo svojom prúde unášal temnotu i chlad, ale aj svetlo, krásu či nevšednosť. Nedokázal si nájsť kľúč, ktorým by si všetky tieto aspekty obsiahol v krátkej próze, a tak si sa rozhodol napísať záznam udalosti, odohrávajúcej sa výsostne v geografických šírkach a výškach tvojej imaginácie. Močiar s jaskyňou pripomínajúcou tlamu leva si vo Veternom lese nikdy nenašiel, no cítil si, že kedysi – v pradávnych dobách, kedy Cerovú vrchovinu pokrývali dymiace komíny činných sopiek a križovali gigantické mäsožravé stonožky s kopytami a špicatými klami – tam skutočne ležal, bublal a vypúšťal cez hustú hladinu pásy zapáchajúcej pary. Tajomné tvory s rôsolovitým telom, ktoré prebývali v zakalených močiarnych hĺbinách, sa živili korenkami odumretých rastlín, no nepohrdli ani mäsom. Keď sa k močiaru zatúlali zajace, mladé srny či dokonca opití dedinčania, zľahla sa pod nimi hladina. Nemal si z močiarnych bytostí strach, pretože ste na sebe boli závislí – oni dychtili po tvojej fantázii, ktorá ich udržiavala nažive, a ty si bol presvedčený, že jedného dňa budeš potrebovať ich pomoc.

Na hodine slovenčiny si počúval slohové práce svojich spolužiačok a spolužiakov, v ktorých otrocky popisovali holé fakty, kedy sa zobúdzajú, čo jedia na raňajky, kde mukujú ich rodičia, koľko majú domácich zvierat či aké tabletky chrúmu ich babičky. Zachvátila ťa úzkosť, že tvoj vymyslený pamflet ťa katapultuje do čela triednej hierarchie podivínov; bude sa ti posmievať ešte aj ryšavý Szegényi, ktorý sa posral na telocviku